

Ove Christiansen

Landsled - Cleethorpes og hjem igen

og

brevveksling

2023

Forord

Min fars forældre, som jeg har været vant til at kalde "Bedstefar" og "Bedstemor", flyttede år 1900 til England, hvor min bedstefar var blevet forhyret på en trawler hjemhørende i fiskeribyen Grimsby.

C.F. Christiansen (1875-1957)

Olga Christiansen, f. Johansen (1880-1960).

Almindelig kendt som "C.F. Christiansen, Landsled". I familien omtalt som "bedstefar". Eksamen som maskinist i 1897 og sejlede på diverse dampskibe i Danmark. Sammen med sin hustru, Olga Christiansen, flyttede han 1900 til England, hvor de bosatte sig i New Cleethorpes, en forstad til fiskeribyen Grimsby. Her blev han forhyret som maskinist på en Grimsby-baseret trawler, "Kastoria".

Flyttede i 1909 tilbage til Møn efter faderen Lars Christiansens død, hvor han overtog forældrenes hus i Landsled, det nuværende Klintevej 150. I begyndelsen ernærede han sig ved lidt af hvert, landbrug, salg og reparation af cykler og senere landbrugsmaskiner. Lagde grunden til, hvad der senere udviklede sig til Landsled Maskinforretning.

1955 solgte han sin ejendom med forretning til maskinmester Kjeld Stoltze. Sammen med sin hustru og den ældste datter, Margrethe, flyttede han ind i "Jordemoderhuset" på den anden side af vejen. Her boede han til sin død.

I familien omtalt som "bedstemor". Rejste sammen med sin mand, C.F. Christiansen til England år 1900. Her bosatte de sig i en forstad til Grimsby, New Cleethorpes, på adressen 49, Hart Street.

Mens de boede her fik de børnene Margrethe, Christian, Carl, Lars og Knud. I 1909 rejste familien tilbage til Danmark.

Hvis man er interesseret i flere informationer om bedstemors familie, se Vivian Linds hjemmeside: vivanlind.dk/slaegten/slaegten.htm

I perioden 1900 til 1909 boede de i en lille badeby ved navn Cleethorpes, der ligger øst for Grimsby ude ved floden Humber's udmunding i Nordsøen. Mens de boede der, fik de fem børn, Margrethe, Christian, Carl, Lars og Knud. En yngre søster, Kirsten, blev - som der senere blev sagt - "lavet i England, men født i Danmark".

Strandpromenaden i Cleethorpes. Kilde: Ove Christiansen

Dette skrift rummer, hvad jeg har kunnet finde frem til af oplysninger om deres ophold derovre. Det er blevet lidt spredt fægtning afhængig af, hvad der tilfældigvis har foreligget af informationer og billeder.

Skriftet knytter sig således til den lille bog, jeg udgav i 2008, "En historie om Landsled og familien Christiansen".

Nærværende skrift skal også opfattes som et udkast, som jeg håber kan blive til en rigtig udgivelse senere hen

Indledning

Bedstefar og bedstemor blev gift den 8. august 1900. På dette tidspunkt havde bedstefar allerede opholdt sig i Grimsby i England i en periode. I Keldby kirkebogs indførsel vedrørende deres bryllup står der om hans opholdssted: "... for Tiden i Grimsby i England". Det oplyses også at "Brylluppet var blevet udsat paa Grund af Brudgommens Sygdom".

Det vides ikke nøjagtigt, hvornår bedstefar er taget derover, men den 23. april 1900 er han blevet medlem af en fagforening med det imponerende navn: "Amalgamated Society of Engineers, Machinists, Millwrights, Smiths & Pattern Makers".

12125
MØNS MUSEUM

FULL MEMBERS.

This is to Certify that
E. Sigmund Christiansen, by Trade a
Fitter was admitted a Full
 Member of the *Grimsby 2nd* Branch,
 on the *23rd* day of *April* 1900,
 at the Age of *24* years and *4* months,
 In Witness whereof we have subscribed
 our Names, and have affixed the Seal of our Branch.

SEAL
Y. W. Woods Presdt.
A. Bearfield Secy

Total Entrance Fee to be paid as per Rule		£	s.	d.
Paid when proposed.....		5	0	
Paid when admitted.....		5	0	
Balance due ..			10	0
			2	6

Which Balance must be paid within 14 weeks, or you cease to be a Member, except those over 35 years of age, who are allowed 20 weeks.

Balance paid by instalments with Dates of Payments, &c.

Date.	Amt.	Date.	Amt.	Date.	Amt.
<i>21/5/00</i>	<i>2/6</i>				
Recd. by <i>ARB.</i>		Recd. by		Recd. by	
Date.	Amt.	Date.	Amt.	Date.	Amt.
Recd. by		Recd. by		Recd. by	
Date.	Amt.	Date.	Amt.	Date.	Amt.
Recd. by		Recd. by		Recd. by	
Date.	Amt.	Total paid £			
Recd. by		Secy.			

.Arkiv: Møns Museum

Hans erhverv opføres som "Fitter", hvilket nærmest kan oversættes som montør, mekaniker eller maskinist.

Den 7. maj 1897 havde han i København taget eksamen som maskinist, men først de 25. juni 1901 har han fået den danske konsul i Hull til at

udstede en attestation deraf. Hvad han har arbejdet med inden det tidspunkt vides ikke. Men på et eller andet tidspunkt er han blevet påmønstret en trawler ved navn S/S Kastoria, som var blevet søsat i 1900.

Royal Danish Consulate,

Hull, 25th June 1901

I hereby certify that CHRISTIAN FREDERIK CHRISTIANSEN has produced before me certificate that he in Copenhagen on the 7th May 1897 has passed his examination as Engineer and that he has served in such capacity on board Danish Steamships.

His character is stated to be very good.

for the Consul

Peder Ahlefeldt Lauritz

(Arkiv: Møns Museum)

Bedstemor er fulgt med bedstefar tilbage til Grimsby, formodentlig umiddelbart efter brylluppet. Det er lidt usikkert, hvor de har boet i begyndelsen; de optræder ikke en folketælling over Grimsby fra begyndelsen af 1901. Men den ældste datter, Karen Margrethe, er født i Grimsby den 6. oktober 1901 ifølge Keldby kirkebogs indførsel vedrørende hendes konfirmation. Fra en del korrespondance, bl.a. postkort, ved vi, at de har boet i en lille badeby udenfor Grimsby, Cleethorpes, på adressen 49, Hart Street. Og under den adresse optræder i den lokale vejviser, " ", en "Marine Engineer" Christian Frederik Christiansen. Hvor de har boet før det tidspunkt vides ikke.

Grimsby og Cleethorpes

Fiskeribyen Grimsby ligger i grevskabet Lincolnshire et stykke inde i udmundningen af floden Humber. På et tidspunkt har den været verdens største fiskerihavn. Længere ude mod kysten ligger badebyen Cleethorpes.

Området er en del af det, der i vikingetiden kaldtes Danelagen, hvad bynavnene også bærer præg af ("Grims by" eller "Grimurs by", "Clees torp").

Kort fra turistbrochure.

www.flyingimages.com/roadmaps

Omkring år 1900 har området mellem Grimsby og Cleethorpe været åbent land med marker på begge sider af Grimsby Road, der forbinder de to byer. Først i 1901 er der blevet anlagt et system af sidegader på begge sider af Grimsby Road, hvorefter området er blevet udstykket. Området blev kaldt for New Clee eller New Cleethorpes, og den yderste af disse nyanlagte sidegader fik navnet Hart Street.

Og på et eller andet tidspunkt har vores bedsteforældre bosat sig i Hart Street i et formodentlig nybygget hus på nr. 49.

49, Hart Street i 1986 og i 2002. Den tids engelske rækkehuse vender den smalle side ud mod gaden. Huset går altså mere i dybden, og bagtil er der desuden en lille gård eller baghave, der vender ud mod en gang- og cykelsti, der løber mellem baghaverne og parallelgadens baghaver. Foto: Ove Christiansen.

Kort over Cleethorpes. Det oprindelige Cleethorpes ses foruden til højre med stationen og anløbsbroen ("Pier and Pavillion"). Grimsby Road, markeret med rødt, forbinder byen med Grimsby, der ligger et par kilometer længere vestpå. Hart Street ligger foroven til venstre ud for fodbold stadion'et, "Grimsby Town FC". Nr. 49 ligger på den østlige side af gaden, syd for Grimsby Road Til Højre for "Sidney Park" ses Elliston Street, hvor skolen ligger. (Kort fra turistbrochure).

Familie i England

Bedstemors ældre søster, Caroline, blev gift med en klejnsmed Adolf Nielsen, hos hvem bedstefar i øvrigt har stået i lære. Men Caroline blev enke allerede i 1898, da Adolf døde af tuberkolose. Derfor kom Carolines to døtre Oda (kaldet "lange Oda") og Thora til England, hvor de i hvert fald i en periode har boet hos bedstefar og bedstemor.

På et tidspunkt har Oda også boet hos en dansk familie ved navn Olsen eller Olesen.

Fra venstre: bedstemor, Thora, bedstefar. Arkivfoto: Anton Hansen

Fra venstre: Margrethe, Thora med Christian, min far, på skødet. Arkivfoto: Anton Hansen

Bedstemors ældste søster, Anna Laurine, blev gift med skomager Hans Christoffer Nielsen, Tjørnemark. To af deres døtre, Carla og Oda Marie kom også til Grimsby.

Carla kom til England som 18-årig for at bo hos bedstefar og bedstemor. Det fortælles, at bedstemor havde brug for hendes hjælp. Mens hun opholdt sig derovre lærte hun fransk vask og strygning og fik sin egen forretning, efter at hun i 1919 var blevet gift med Frederik.

Frederik og Carla (Arkivfoto: Anton Hansen)

Frederik var styrmand med egen båd, og de fik også deres eget hus i Grimsby eller Cleethorpes.

Carlas niece, Vivian Lind, fortæller følgende:

"Frederik var født i Ballum i Sønderjylland, som på det tidspunkt var tysk, og selv om familien var flyttet til Esbjerg, og selv om Frederik havde dansk pas, blev han i England regnet for tysker. Han blev bedt om at forlade England

omgående, og familien måtte flygte med hvad, de kunne bære og efterlade resten af deres ejendom.

Det var en hård tur for dem at komme til Esbjerg, hvorfra Carla fortsatte til Møn med sin søn Hans. Han havde fået lungebetændelse og døde 2 dage senere. Carla rejste tilbage til Esbjerg, hvor familien bosatte sig hos Frederiks mor.

Carla fik et rengøringsjob på kommunekontoret. Det var tidligt om morgenen, og snart havde hun flere rengøringsjob, så hun efterhånden gjorde rent det meste af natten. Da flere og flere fiskekuttere blev minesprængt, bad Carla sin mand om at gå i land, og Frederik blev Esbjergs første fastansatte nattevægter."

Kilde: http://vivianlind.dk/skomagerslaegten/02_carla/carla.htm

Til orientering for resten af familien: Vivian Lind er oldebarn af bedstemors ældste søster, Anna Laurine.

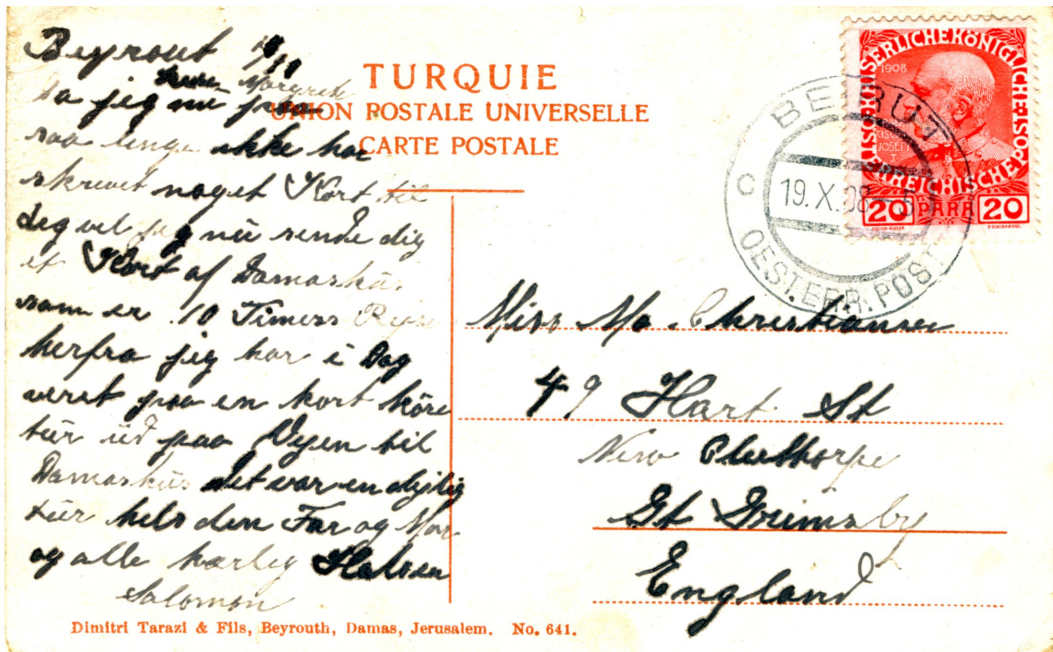
Carlas søster Oda, også kaldet "Lille Oda", hed Oda Marie Nielsen og blev gift med Solomon, som var fisker. På et eller andet tidspunkt, det vides ikke hvornår, er de også kommet til Grimsby.

Oda og Solomon med børnene Anna og Jacob. Arkivfoto: Vivian Lind.

Solomon, som var født på Færøerne har også arbejdet som fisker i Grimsby, og fra sine ture har han skrevet en del postkort til de ældste af bedstefars og bedstemors børn.

I Grimsbys folketælling for perioden optræder en "Stoker", d.v.s. fyrbøder ved navn Solomon.

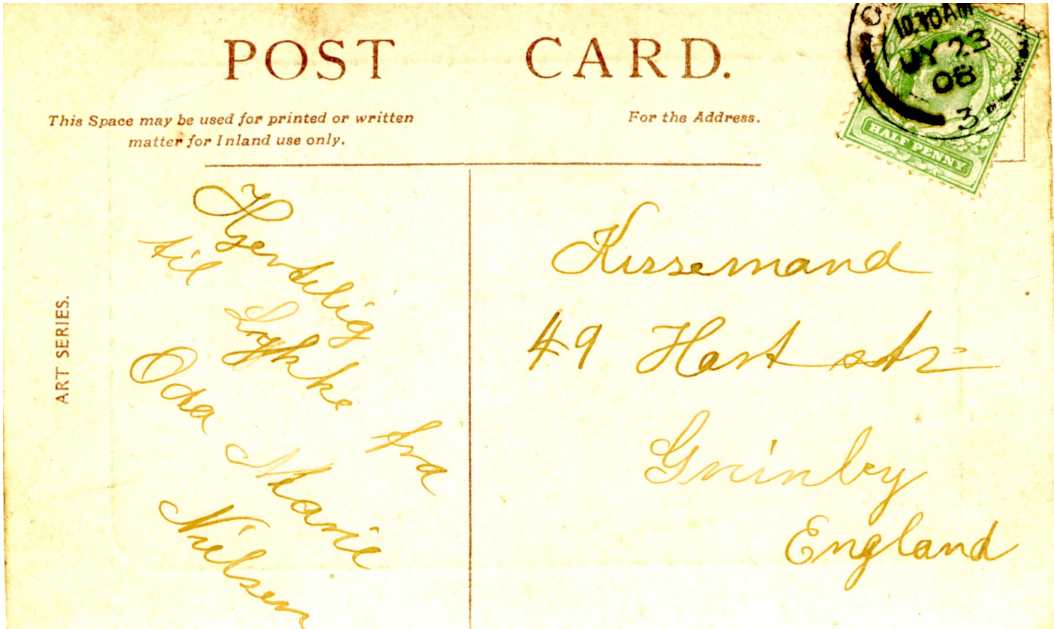

Postkort fra Solomon til "Miss Ma. Christiansen". Teksten lyder: Beyrouth (ulæselig dato). Kære Margrethe. Da jeg nu paa saa længe ikke har skrevet noget Kort til dig vil jeg nu sende dig et Kort af Damaskus som er 10 Timers Rejs herfra jeg har i Dag været paa en kort køretur ud paa Vejen til Damaskus det var en dejlig tur hils din Far og Mor og alle kærlig Hilsen Solomon. Kilde:Ove Christiansen. Billedsiden af kortet mangler p.t. /oc.

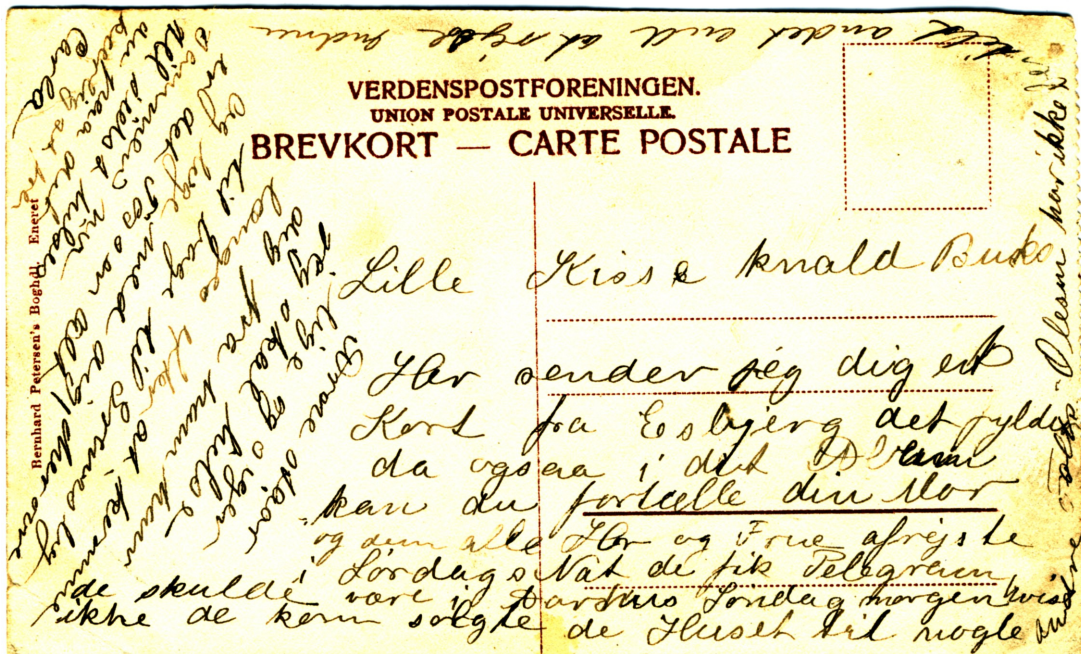

Postkort fra Solomon, adresseret til "Mr. C. F. Christiansen yngre", min far. Teksten lyder: Kære Christian, Jeg sender dig Det her for at Du skal være en god Dreng og gaa flittig I Skole kærlig Hilsen Solomon. Kilde: Ove Christiansen.

Desuden har min far også modtaget et fødselsdagskort fra Oda:

Og også fra Oda søster Clara har han modtaget et noget rodet postkort adresseret til "Kisse knald Buks".:

Glimt af erindring om Cleethorpes

Der er ikke så mange.

Efter mit første besøg i Cleethorpes i 1986 besøgte jeg min fars storesøster, Margrethe, for at fortælle hende derom. Jeg spurgte hende også, om hun ikke kunne huske noget fra sin opvækst i Grimsby og Cleethorpes. "Næh - ", svarede Faste, " - jeg fik jo ikke lov til sådan at løbe omkring, det var kun drengene, der fik lov til det". Hun kunne dog huske, at der lå en lille park for enden af Hart Street; det er den, der hedder Sidney Park.

Hun kunne også huske en episode, hvor hun sammen med bedstemor og et par af brødrene skulle gå over en gangbro af en slags, og da de efter meget besvær var kommet over, måtte de gå tilbage, fordi én af drengene havde troet, at man skulle tage træskoene af og stille dem, inden man gik op på broen.

Min far begyndte at gå i skole derovre. Han har også lært engelsk, men glemte det stort set igen efter at være vendt tilbage til Danmark. Men han huskede fra sin første skoledag, at skolelederen havde sagt til ham: "*I think, I'll put you with Miss Parker*". Miss Parker var en lærerinde på skolen, i hvis klasse han blev placeret.

Min fætter Poul har fortalt, at hans far en enkelt gang har sunget en sang som bedstemor plejede at synge for børnene. "For the hunting we will go....", eller noget i den retning.

På internettet kan man finde dette børnerim:

**A hunting we will go, a hunting we will go
Heigh ho, the dairy-o, a hunting we will go
A hunting we will go, a hunting we will go
We'll catch a fox and put him in a box
And then we'll let him go**

Der er fem vers; de tre første linjer er de samme i hvert vers; de to sidste linjer handler om det dyr, man fanger, og hvad man gør ved det. Og det er nok det lille børnerim, bedstemor har sunget for sine børn.

Min far sang af og til for mig en engelsk sang om bjørnen, der gik over bjerget for at se, hvad der var at se (melodien er "For he's a jolly good fellow ..."):

**The bear went over the mountain, the bear went over the mountain
The bear went over the mountain, to see what he could see.
And all that he could see, and all that he could see
Was the other side of the mountain, the other side of the mountain
The other side of the mountain, was all that he could see.**

**The bear went over the river, the bear went over the river
The bear went over the river, to see what he could see.
And all that he could see, and all that he could see
Was the other side of the river, the other side of the river
The other side of the river, was all that he could see.**

I 1909 vendte familien tilbage til Danmark og Møn og flyttede ind sammen med min bedstefars mor, som var blevet enke. Min far fortalte, at bedstefar havde opmuntret sine ældste børn til at holde deres engelskkundskaber ved lige, da han mente, at det ville blive til nytte for dem i deres voksne tilværelse. Men det var blevet bremset af bedstefars mor, som havde forbudt, at der blev talt engelsk i hendes hus. Min far mente, at hun havde en mistanke om, at det var hende, børnene talte om, når du snakkede engelsk indbyrdes. Ifølge min far havde hendes mistanke været fuldt berettiget.

Men jeg har hørt, at min fars yngre bror, Lars, i mange år sagde "if" i stedet for "hvis".

Ellers er der ikke vist overleveret nogen konkret erindring om familiens ophold i England.

Skolegang i Cleethorpes.

Mens familien boede i England, nåede de ældste af børnene at blive gamle nok til at starte deres skolegang i "Elliston Street Infants' School". Elliston Street er en parallel-gade til Hart Street, og skolen var en nyanlagt skole, som først åbnede i 1907 for at betjene de nye boligområder.

Skolen blev ledet af en "Headmistress" ved navn Miss Ethel Greenfield. Det fortælles om hende, at hun havde sin frisure sat op i det, vi kalder "frikadeller", og som man i England åbenbart kalder "ear-phones", hovedtelefoner. Den "Miss Parker", som min far kunne huske navnet på hed "Miss Adeline Ann Parker"; det fortælles, at hun hyppigt var sygemeldt.

Cleethorpes er en lavtliggende kystby og tidevandet ved den engelske Nordsø-kyst er kraftigt. For en del år siden er byen blevet ramt et højvande så kraftigt, at dele af byen blev oversvømmet, derunder skolens kældre, hvorved dens arkiver, klasseprotokoller, fotos m.m. er gået tabt. Man har stort set ingen informationer ældre end 1964. Dog er man stadig i besiddelse af skolens "Punishment.Book", straffebogen, og jeg har fået at vide, at hverken min far eller Margrethe er optaget deri.

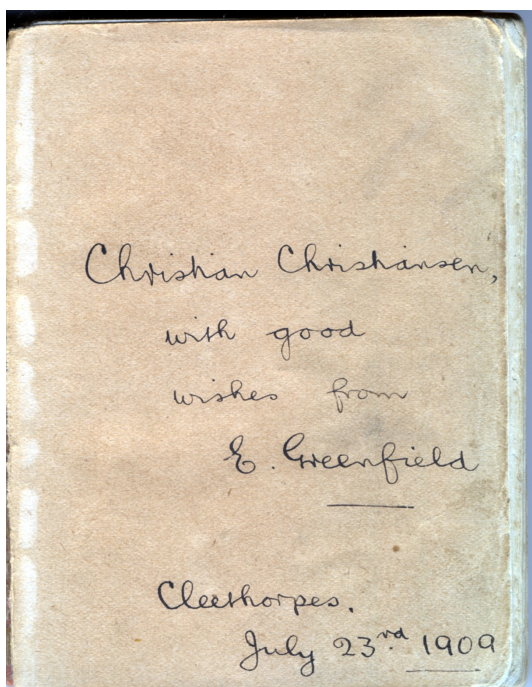
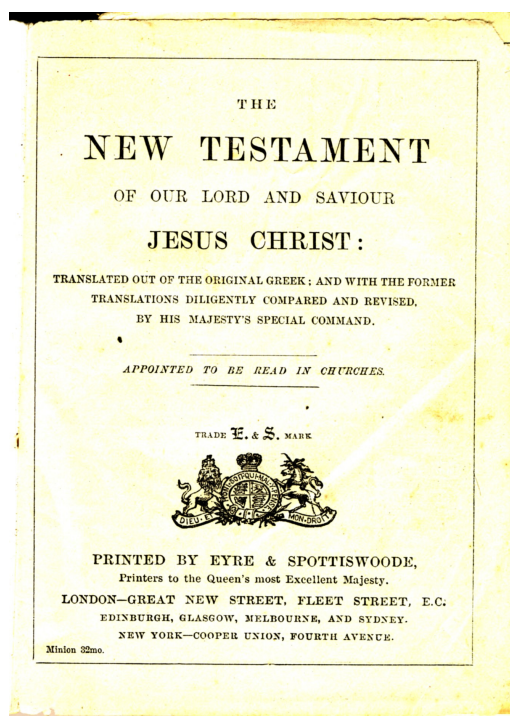
Elliston Street Infants' School
(www.ellistoninfantschool.co.uk)

I begyndelsen af familiens sidste år i England modtog Margrethe, et diplom for regelmæssigt fremmøde i løbet af et år.

Arkiv: Ove Christiansen; modtaget af Svend Hansen

Senere på året, kort før familien vendte tilbage til Danmark, modtog min far et eksemplar af Det nye Testamente med dedikation af skolelederen Ms. Greenfield.

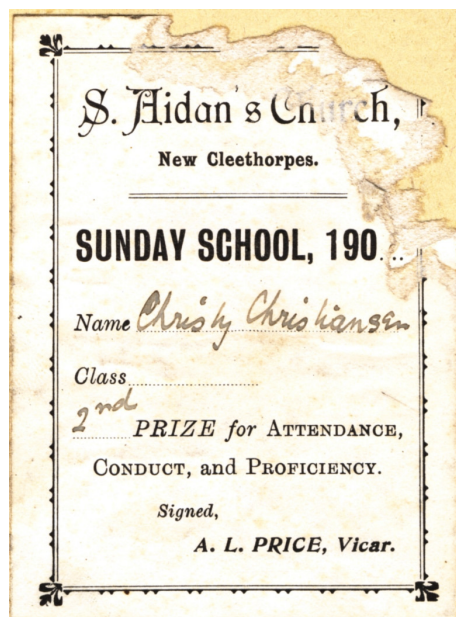
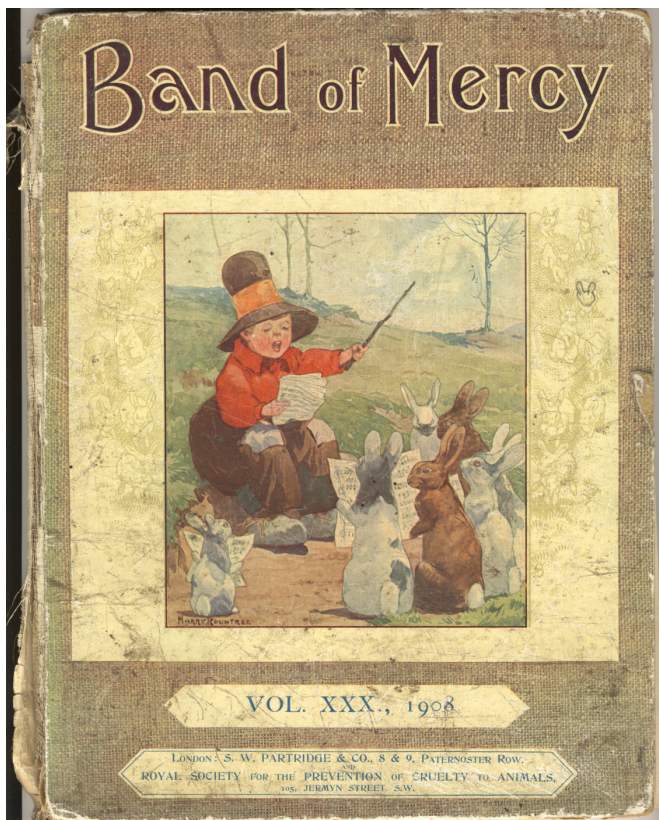
Arkiv: Ove Christiansen

Foruden deres skolegang har de ældste af børnene også gået i søndagsskole i den nærliggende St. Aidans church, som ligger på hjørnet af Hart Street og Grimsby Road.

Foto: Ove Christiansen, 1986

Det efterår, hvor familien vendte tilbage til Danmark modtog min far en flidspræmie, en 2.-pris for god opførsel. Præmien bestod af en bog om dyrebeskyttelse, "Band of Mercy".

Arkiv: Ove Christiansen.

Korrespondance.

Bedstefar havde store forhåbninger til sit ophold i England. Bl.a havde han en plan om, at han efter 10 år ville have tjent penge nok til at kunne købe en gård, når han vendte hjem. Dette illustreres af bevarede brudstykker af korrespondancen mellem bedstefar og hans far, min oldefar, Lars Christiansen.

I et brev dateret "Grimsby d. 27/12.05" fortæller han optimistisk om sine fremtidsplaner samt om en nylig indtruffen lykkelig begivenhed (hans forudsigelse vedrørende børneflokkens forventede størrelse og sammensætning har været tæt på):

Mine bedsteforældre fik ni børn; seks drenge og tre piger. De fem blev født i England: Margrethe, Christian, Carl, Lars, Knud. Her ses de fire "engelske" sønner, fra venstre: Lars, Carl, Knud, Christian. Desværre har jeg ikke noget billede af Margrethe fra tiden i England. En yngre søster, Kirsten, blev - siger man - lavet i England, men født i Danmark. Arkiv: Ove Christiansen.

"...vi have altsaa faaet en Dreng til, som er født den 21 December og vist nok skal hedde Lille Lars. Det skulde ellers have været en Tøs, som kunde været opnævnt efter min nys afgangne Svigermoder. De andre tre befinder sig særdeles vel, Karl er snart den største ad dem alle..."

Jeg haaber at vi faa 7 Sønner og tre Døtre og at vort afkom maa blive mangfoldige som Stjærnerne paa Himlen og Sandet ved Havets Bred...

Skal jeg engang have en Bondegaard, saa tror jeg at en to Hestes bliver den mest Passende Størrelse, ikke fordi jeg ikke tror at jeg ikke kunne drive en 4 Hestes Gaard, men fordi jeg ligesom du ikke tror paa at være økonomisk trykket. Jeg

kommer vel til at holde baade Karl og Pige til at begynde med, og dette kan vel ikke lade sig gøre paa et Husmandssted... ”

Under opholdet i England har bedstemor et par gange været hjemme på Møn med nogle af børnene. Forud for et af opholdene har bedstefar givet meget detaljerede direktiver for, hvordan hans børn skal opdrages og bespises. Derunder et forbud mod at give dem kaffe. Han er bagefter ret fortørnet over, at hans mor har ignoreret hans anvisninger, hvad han påtaler i et brev dateret ”S.S.Kastoria d. 15/3.06”. Det ses, at hans sprog er blevet påvirket af engelsk (”responsible”), og han ser også her lyst på sin fremtid som bonde:

”...Min Kone siger at da hun var hjemme sidst, drak I Kaffe 6 Gange om Dagen, og sligt kan jeg nu ikke tillade mine Efterkommere saa længe jeg er responsible for deres Ve og Vel....Naar jeg engang bliver Bonde, saa vil jeg være Vegetarianer og kun spise tørt Brød og drikke Vand til og mine Tjenestefolk skulle faa Lov til at leve lissedanne, sundt og billigt...”

På et tidspunkt har der åbenbart været en plan om, at bedstefar sammen med flere kolleger skulle starte deres eget rederi. Det fortæller han om i et brev dateret ”Grimsby d. 19/12.06”:

”...Meningen var jo at vi skulle danne et Fiskeriselskab (Lauritsen, Olsen, jeg og en Skipper Sørensen fra Esbjerg)...En ny Trawler koster ca. 150.000 Kr....,saa det bliver ikke saa lille et Foretagende om vi skulde have 2 Trawlere og 4 Motorbaade, som der har været tale om. Ja foreløbigt blev det vel nok kun en Tr. vi skulde købe, som Olsen saa skulde være Skipper paa og jeg 1ste Mester....Jeg skulde saa sætte 3 á 4000 Kr. i Trawleren.”

Projektet er ikke omtalt i andre af de overleverede breve, og det er øjensynligt heller ikke blevet til noget.

Henimod slutningen af opholdet har der været en korrespondance mellem bedstefar og hans far om hans tilbagevenden til Danmark og til Landsled med sin familie. Af denne korrespondance findes kun nogle af oldefars breve, og man må gætte sig til, hvad bedstefar har skrevet. Men åbenbart har han været nødt til at indrømme, at hans planer er løbet lidt ud i sandet. Efter ni år i England

har han lige været i stand til at spare op til billetten hjem til familien og deres indbo og til at leve af det første år.

Vores oldefar havde selv haft en drøm om at blive gårdejer; en drøm, han havde måttet opgive. Og han havde uden held forsøgt at sælge ideen til sine sønner, Christian og Jens. Derfor havde han glædet sig over udsigten til, alligevel, at se sin ældste søn som gårdejer, og han lægger ikke skjul på sin skuffelse og surhed i et brev dateret "Pollerup den 1/4.09":

"Men den gang i var rejst da tænkte jeg at i rejste til England for at tjene Penge og du sagde da ogsaa at om 10 Aar vilde du komme hjem og købe en Bondegaard. Og ved at tænke paa vorledes det skulde lade sig gøre saa mente jeg at du skulde lægge 1000 kroner op om Aaret men da Olga var hjemme sagde hun at saa meget kunde der ikke blive tilovers; saa slog jeg af og tænkte ja 5000 maa han da kunde have i behold naar han kommer hjem saa faar jo Gaarden blive saa meget mindre men naar jeg nu skal slaa af til saa got som ingenting, saa kan det kun blive et Husmands eller Parseliststed som det ogsaa kaldes. Naa vi maa jo tage Tingen som den er men jeg fristes ofte til at tænke hvad F. ligger de saa derovre og roder efter naar de ikke kan tjene andet ind Føden den kunde de saamænd ogsaa tjent herhjemme. Den kan jo enhver Skærveslager tjene ja du kan saamænd gerne komme til at slaa Skærver og inda kalde det got."

Åbenbart har bedstefar fisket for at kunne blive ansat hos sin far på dennes lille husmandssted og på den måde forsørget uden at skulle bruge af sin egen kapital. Hans far belærer ham utvetydigt om, at det kan han godt glemme:

"Du mener jeg maa lægge paa Lønnen herhjemme for at du kan faae Brød og Margarine ogsaa uden at bruge Rentepengene. Jeg har jo ikke brug for en Mand i min bedrift til daglig brug og heller ikke Raad til at holde en saadan..."

Men min oldefar har også fulgt med i den mekanisering af landbruget, som var i gang dengang, og han har nogle ideer til det, som jo faktisk blev bedstefars fremtid i Landsled:

"...det er vistnok snart almindeligt at en dyktig Maskinpasser faar 5 Kroner om dagen det kalder vi jo en god Dagløn. Maaske kunde du ogsaa finde paa med tiden at indrette et lille verksted...for Reparationer af Maskiner..."

Maaske kunde du ogsaa finde paa at lave et lille Værksted herhjemme i den gl. Butik?

Med "... den gl. Butik..." hentydes formodentlig til de lokaler i den østlige ende af huset, hvor vores oldefar i mange år havde haft brugsforening. Hen imod slutningen af brevet er han dog blevet mere forsonlig:

"Ja, kom saa kun Hjem"

Men vores oldefar døde den 3. juli 1909, så han fik ikke genset sin søn og svigerdatter og sine børnebørn, da bedstefar og hans familie først vendte hjem sidst på sommeren samme år.

Måske var der også en anden årsag til familiens tilbagevenden til Danmark. Faster Margrethe fortalte mig engang, at i årene, der førte op til første verdenskrig, var det at være dansker i England begyndt at blive lidt upopulært. Delvist fordi danskere blev betragtet som en slags "halvvejs tyskere", og delvist fordi danskere, der – ligesom bedstefar – var kommet til England for at arbejde dér i et begrænset tidsrum¹, havde beholdt deres danske statsborgerskab og derfor ikke kunne forpligtes til at gøre engelsk militærtjeneste, hvis det i tilfælde af krig blev nødvendigt at indføre tvungen militærtjeneste i England.

¹ Arbejdskraftens frie bevægelighed fandtes også den gang. Min morfar, "skomager Harlev" i Haarbølle på Møn, var skomagersvend, og som sådan gik han "på valsen" gennem hele Tyskland og boede og arbejdede i Berlin indtil 1890.

S/S Kastoria og den sidste tur.

Ét af bedstefars breve hjem til forældrene er dateret "S.S.Kastoria d. 15/3.06.", hvor "Kastoria" er navnet på den trawler, hvor han var påmønstret: Den var bygget i 1900 og har altså været helt ny, da bedstefar og bedstemor kom til England. Trawleren blev ejet af "Great Grimsby & East Coast Steam Fishing Company Limited" og havde registreringsnummeret "GY1155" (se bilag).

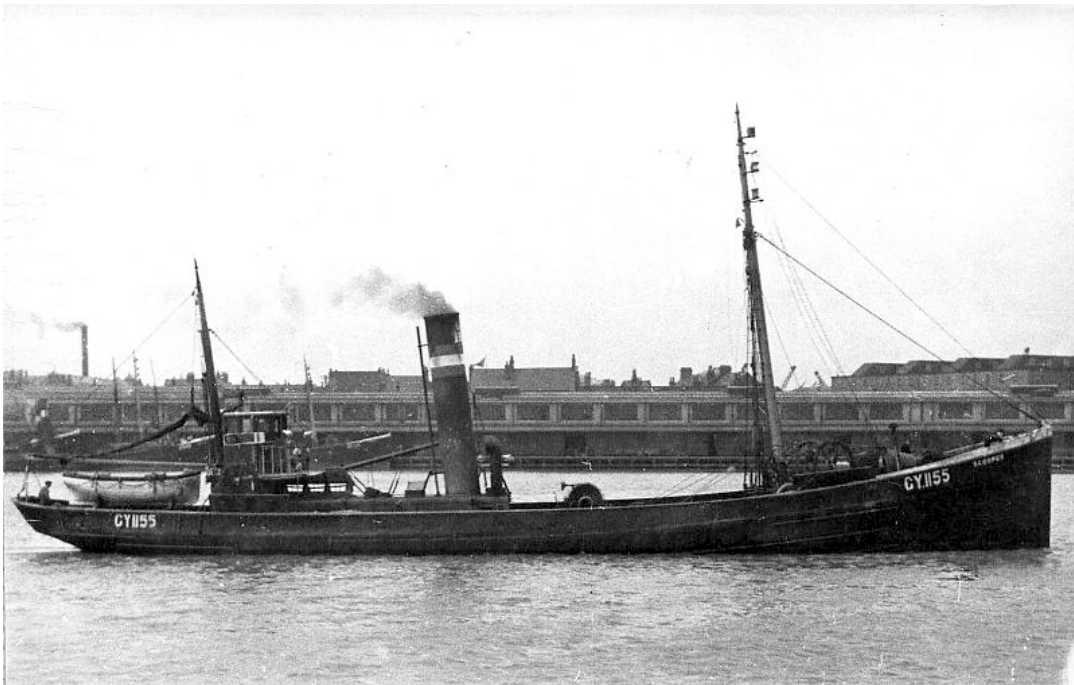
12049

U. S. Kastoria d. 15. 06.

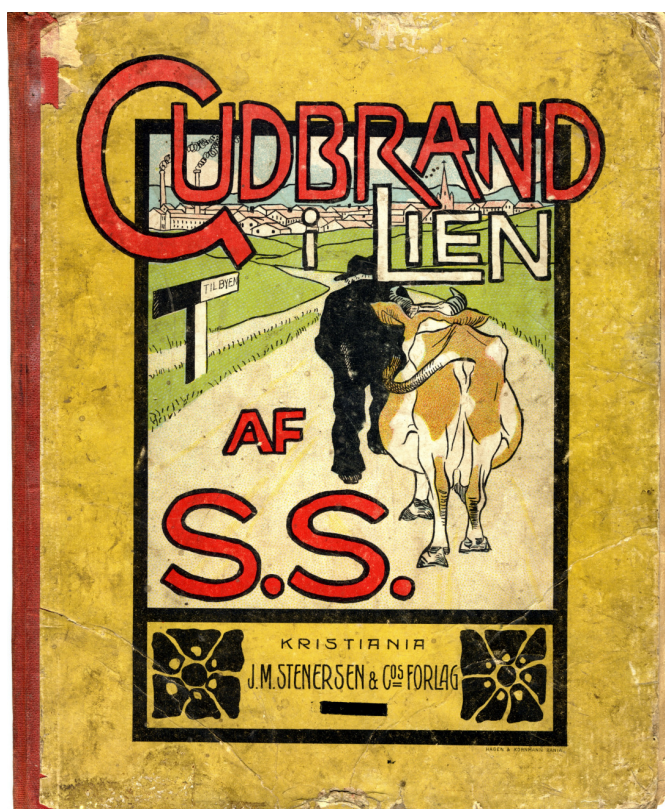
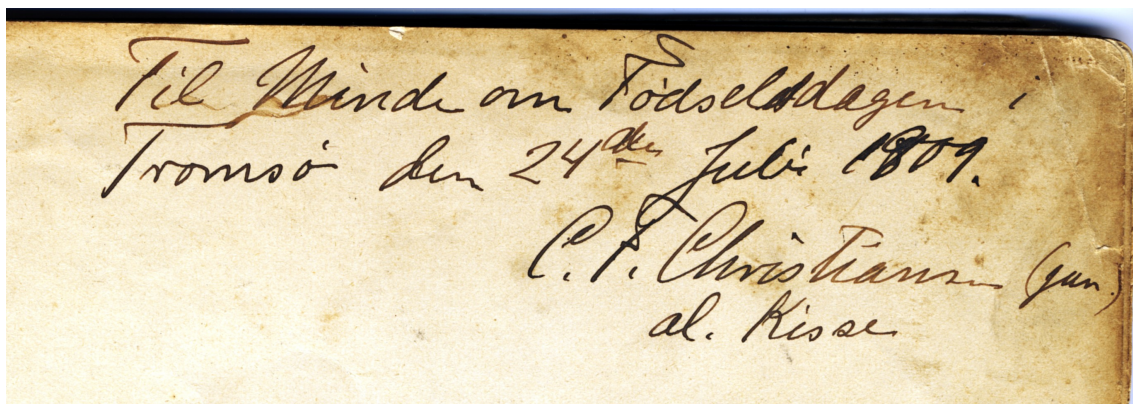
CFCHR2

Kære Mor!

Tak for dine Breve. Jeg har
nu været ude i 2 Uger og vi
har ingen Fisk endnu, så

På sin allersidste tur med "Kastoria" før tilbagerejsen til Danmark tog bedstefar sin ældste søn, Christian, min far, med sig på turen, og min far fik en oplevelse, som han aldrig glemte. Den 24. juli 1909, på min fars 6-års fødselsdag, opholdt de sig i Tromsø i Norge, hvor de gik i land, og bedstefar købte en fødselsdagsgave til sin søn. En norsk børnebog med titlen "Gudbrand i Lien", som er et norsk sidestykke til "Hvad fatter gør...".:

Arkiv: Ove Christiansen

Det lykkedes også min far at fange en fisk i løbet af turen, men der blev senere hvisket om, at det vist var ét af besætningsmedlemmerne, som havde anbragt fisken på krogen - måske lidt bagvendt -, mens min far vendte ryggen til.

Til min fars 50-års fødselsdag i 1953 havde en af hans brødre - jeg tror det var Hemming - skrevet en sang til melodien fra "Bamses fødselsdag", og her blev historien kommenteret (som ynge havde min far det med at holde munden lukket på en lidt skæv måde, der kunne ligne en rødspætte) - (Slotshøj var navnet på forsamlingshuset i Keldby Sogn):

**Til Slotshøj kom vi alle mand,
for her skal være gilde.
Og det er farbror Christian,
som se os gerne ville.**

**Hip hurra for storebror
fylder femti år i år.
Hip hurra for storebror,
som fylder femti år.**

**Ja, der er gået mange år,
fra Kisse han var lille.
Hans skæve mund ku' tyde på,
han rødspæt' være ville.**

**Som rødspæt' kom han viden om,
ja helt til Hvidehavet,
og torsken bed på krogen; men
den bed skam på med halen.**

.....

Modtaget af Per Christiansen.

Min far talte ofte om at rejse tilbage til England for at gense det sted, hvor han var født. Men han fandt aldrig tiden til det, og han døde i 1968. Havde han fundet tiden til et gensyn med sin fødeby, havde han måske også haft en chance for at se "Kastoria" igen.

Trawleren "Kastoria" fik nye ejere i 1914; navnet blev ændret til "Scooper", men registreringsnummeret var stadig GY1155. I perioden 1915-1919 gjorde den tjeneste i Royal Navy som såkaldt "Admiralitetstrawler". Disse trawlere blev i krigstid rekvireret af flåden for at fungere som mine-læggere, kystbevogtningsfartøjer, o.l. Båden forblev i aktiv tjeneste indtil 1961, hvor den blev solgt til Holland. Den 12. maj 1961 blev den slettet fra fiskeri-registret i Grimsby, og senere samme måned ankom den 61 år gamle trawler til Den Helder i Holland for at blive ophugget.

Kastoria / Scooper
(Arkivfoto: Instituut voor de Nederlandse zeevisserij)

Billeder fra Cleethorpes

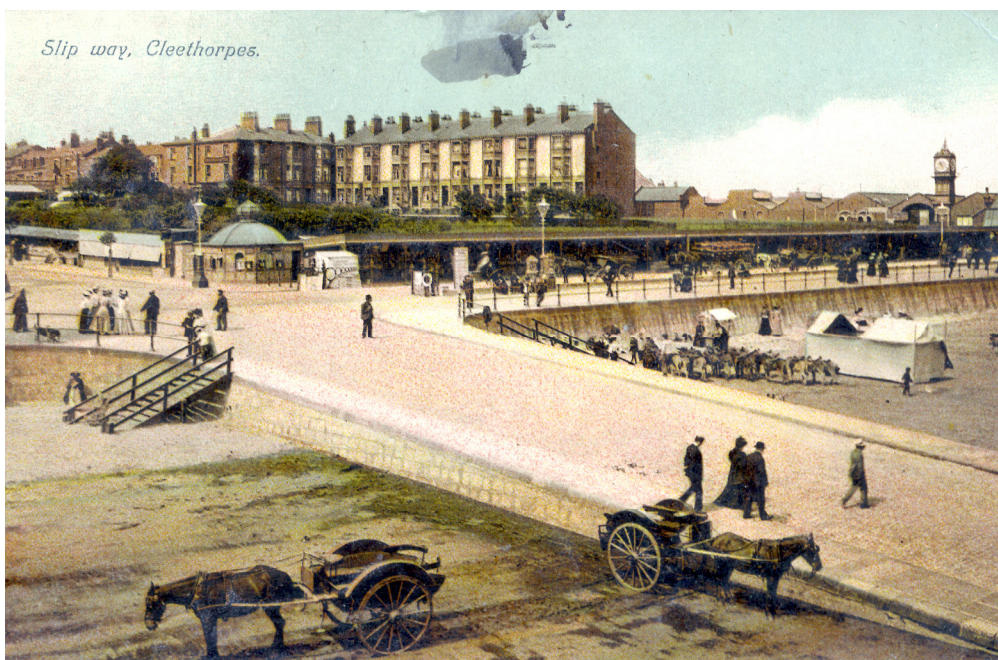
Rækkefølgen af disse billeder er tilfældig. Nogle af de gamle billeder er stillet til rådighed af min fætter, Ole Christiansen.

49 Hart Street. Foto: Ove Christiansen 1986

Hart Street set fra Sidney Park. Foto: Ove Christiansen 2002.

The Slip Way. Arkiv: Ole Christiansen

The Promenade. Arkiv: Ole Christiansen

Strandpromenaden. Foto: Ove Christiansen 1986.

Skolen i Elliston Street. Foto: Ove Christiansen 2002.

Pier and Pavillion. Foto: Ove Christiansen 2002.

Tilbage til Landsled

Sidst på sommeren 1909 vendte familien tilbage til Landsled. Min fætter Arne fortalte, at høsttravlheden på det lille husmandssted ikke helt havde været overstået på grund af Lars Christiansens død. Stadigvæk iført sit fine jakkesæt havde vores bedstefar umiddelbart efter ankomsten til Landsled lagt jakken for at gå i marken og hjælpe til med høstarbejdet.

Men det er længe siden, fætter Arne fortalte mig om den episode, som han selv havde fået fortalt, og nu kan jeg ikke længere spørge ham om detaljerne.²

² En lille påmindelse: Husk at høre efter, når de, som kan huske, har noget at fortælle. En dag kan de ikke fortælle mere, og alt for meget af deres erindring gåt tabt.

Gensyn med Cleethorpes

I 1986 besøgte jeg selv Grimsby og Cleethorpes. På turistkontoret i Cleethorpes fik jeg at vide, at de fleste Bed & Breakfast's lå i kvarteret omkring en gade, der hedder Isaacs Hill. Herfra var der kort vej at gå ind mod Grimsby ad Grimsby Road, indtil jeg nåede Hart Street, der munder ud i den sydlige side af Grimsby Road. Det var med en ubestemmelig spænding i kroppen, jeg nærmede mig Hart Street og så det hus, hvor min far boede sine første seks leveår.

Jeg overnattede i min fars fødeby, og dagen efter tog jeg toget til York for at se byens vikingetidsmuseum. I York hedder de fleste af gaderne i den gamle bydel noget, der ender med "-gate"; ikke det engelske ord "gate", der betyder port eller låge, men det skandinaviske ord for "gade".

Siden har jeg yderligere besøgt Cleethorpes to gange. Derunder også det lokalhistoriske arkiv i Grimsby.

Strandpromenaden i Cleethorpes 1986 ved lavvande. Sammenligner man med det gamle postkort ved historiens begyndelse, får man indtryk af det kraftige tidevand.

Der er tale om en kombination af to fotografier. Foto: Ove Christiansen 1986.

Kilder:

Anton Hansen

Arne Hansen

Grimsby Central Library, Local Studies Library, Grimsby

Elliston Infants School, Cleethorpes, v. Head Teacher Marlene
Ranshaw.

Instituut voor de Nederlandse zeevisserij, Vlaardingen, Holland

Møns Museum

National Fishing Research Centre, Grimsby

Ole Christiansen

Per Christiansen

Poul Christiansen

Svend Hansen

Vivian Lind (www.vivianlind.dk)

Bilag

Som et minde fra sit ophold i England hjembragte Margrethe diplommet på side 18. Det slyngede bånd i ornamentikken rummer et lille vers, som er første vers af et digt af en engelsk digter Robert Herrick, der levede i første halvdel af 1600-tallet. Bortset fra en mindre afvigelse i tredje linie i forhold til diplomets tekst lyder verset således.

**GATHER ye rosebuds while ye may,
Old Time is still a-flying:
And this same flower that smiles to-day
To-morrow will be dying.**

Digtet, som hedder "To the Virgins to make much of Time", er en opfordring til de unge piger om at udnytte deres ungdom, mens de har den, fordi en dag har de den ikke mere.

Erindringer og Korrespondance

I den foregående beretning om mine bedsteforældres liv i Grimsby blev der bragt citater fra en brevveksling mellem min bedstefar og hans far, Lars Christiansen. Nogle af disse breve har "overlevet" og er af min fars ældste søster, Margrethe Christiansen, blevet overdraget til Møns Museum.

Her kommer et par familiehistoriske beretninger nedskrevet af min oldefar, Lars Christiansen og min bedstefar, C.F. Christiansen. Derefter brudstykker af en korrespondance mellem de to fra den periode, hvor bedstefar og bedstemor boede i England.

Der er tale om dokumenter skrevet med gammeldags retskrivning af personer, som måske heller ikke har været fortrolig med dén retskrivningsnorm. Jeg har været så omhyggelig som muligt i min afskrivning for at sikre, at det er brevskriverens stavemåde, der gengives, og ikke mine slåfejl. Jeg kan ikke udelukke, at der alligevel er smuttet et par slåfejl her og der.

Lars Christiansens historie.

Min fars families krønike starter med min oldefar Lars Christiansen:

Lars Christiansen med familie; fra venstre: Karen Margrethe Jensdatter (1842-1914), Lars Christiansen (1849-1909); bagved børnene Christian Frederik (min bedstefar), Johanne, Jens Jørgen. Arkivfoto: Svend Hansen

MØNS MUSEUM
12049

Landsled Forbrugsforening i Februar 1899.

Jeg Lars' Christiansen vil hermed prøve at skrive et lille bidrag til det Mønske Folke-Arkiv som Hr. Folketingsmand F. Bojsen agter at forsøge paa at samle

Jeg er født i Svendsmark den 27 August 1849. Min Fader hed Christian Hemmingsen han var Husmand og ejede det Hus i Svendsmark som

Landsled Forbrugsforening i Februar 1899.

Jeg, Lars Christiansen, vil hermed prøve at skrive et lille bidrag til det Mønske Folke-Arkiv, som Hr. Folketingsmand F.Bojsen³ agter at forsøge paa at samle.

Jeg er født i Svendsmark den 27. August 1849. Min Fader hed Christian Hemmingsen han var Husmand og ejede det Hus i Svendsmark som betegnes med Matrikel N.12.b. der er 2 5/8 Tønde Land han var født i Juni 1809, paa Pollerup Kullegaard hans Fader hed Hemming Madsen og var Husmand ved et sted paa ca. 3 Tndr Land. Min Moder hed Maren Kirstine Larsen og var født den 10.maj 1811, i Frenderup hinds Fader var ogsaa Husmand og beboede et Fæstehus ved Frenderup Gade, med ca 3tndr Land Jord til. han Arbejdede paa Marienborg saa længe han kunde han døde da han var 77 Aar gammel. han hed Lars Jensen. Mine Forældre var begge Tjenestefolk føren de blev gift dog havde Moder lært at væve, hvad Fader heller ikke var ukjendt med da hans Moder ogsaa var Væverske. de blev gift i 1835 boede de i Tøvelde nogle Aar ved et Lejet Sted med 3 a 4 Tndr Land Jord til, 1845 Kjøbte de den Lod i Svendsmark Matrikel N.12 b som ovenfor er

³ Frede Bojsen (1841-1926). Venstrepolitiker og højskolelærer. Grundlægger af Rødkilde Højskole på Møn. Forfatter af bøger om Møns historie: Jakob Sunesøn af Møn (1902), Stege Bys Bog 1418-1607 (1904); Af Møns Historie: Den forhistoriske Tid (1905) og Af Møns Historie II (1906) .(Wikipedia).

nævnt, for Kjøbesum 300 Rigsdaler⁴ (der skulde dog være 3 Tndr Land men de 3 skp Land var halvpart i en Parcel som var Lejet ud i 50 Aar for Lav afgift saa den kunde de jo ikke faa megen nytte af den blev solgt da den Mand døde som havde Lejet den) og de byggede dem der er Hus, væsentlig ved eget Arbejde med vægge af Klinet Ler og Straatag Gulv af Stampet Ler. - Jeg kan saa tydeligt huske vorledes, det saa ud 2 Fag til Stue 2 Fag til Køkken med Bagerovn aaben Skorsten med Kølle til Malttørring og Bryggersgryde og Haandkværn 2 Fag til Loe og 1 Fag til Stald til 1 Ko og 2 Faar Saa var Huset færdig dengang, men noget senere satte de en Lude til ved gavlen op til Kohuset for at faa Plads til en Gris, om nogle Aar igjen blev det nødvendig at Bygge en Sidefløj til på 3 Fag for at give Plads til Tørv, Brænde, Halm o.l. saa havde de da Husrum nok og det gjaldt da bare om at Arbejde for at faa betalt den gjæld de var kommen i ved alt dette jeg tror det var 150 Rigsdaler. Fader gik paa Daglejerarbejde hos Bonden(?) ved vis hjælp han fik Pløjet sin Jord men Daglønnen var kun lille, saa der kunde ikke blive meget af den til at betale gjæld med og Moder havde sin Væv og stod i Stuen, med den Arbejdede hun alt den tid hun kunde faa tilovers, fra alt det øvrige hun havde at passe saasom Koen Grisen Faarene og holde Huset Rent og Passe Børnene hørte jeg saa ofte hun med Stolthed sagde at naar hun lagde sin Fortjeneste ved siden af Faders, saa var den ligesaa stor som hans, men saa havde han jo da Kosten ude. dog fik hun ogsaa noget til hjælp til Kosten til sig og os, Børnene idet efter den Tids Skik Folk som fik vævet hos hende havde Mad med naar de kom med garnet og lod rende Konen som kom med garnet var da den Dag til Rendegilde hos Moder og da vankede der Kaffe m mere - naar saa Tøjet eller Lerredet eller Dynevaaret var vævet, saa gik Moder til Snævergilde og et af os Børn fik da gjerne lov til at følge med og det var da en stor højtid for hvem af os det traf. Saaledes gik tiden i deres bedste Aar med Slid og Slæb men alligevel med Tilfredshed. Da Børnene begynte at blive store jeg var omkring 10 Aar og jeg var den Yngste da var Gjælden betalt og de Byggede da 2 Fag Hus til, til en øverstestue, da var tiden allerede bleven mere

⁴ 1813-1873 havde Danmark følgende møntsystem: 1 Rigsbankdaler var lig 6 Rigsbankmark og lig 96 Rigsbankskilling. 1 Rigsbankmark var altså lig 16 Rigsbankskilling. I 1873 konverterede man til Kroner og Ører, således at 1 Rigsbankdaler blev omvekslet til 2 Kroner. (www.dis-danmark.dk).

Daleren og skillingen har overlevet i sproget: Vi "skillinger sammen"; vi "...sparer på skillingen og lader daleren rulle"; langt op i min levetid(født i 1942) brugte man udtrykket "en daler" eller "en dalers penge" i betydningen 2 Kroner.

Bermærk, at selv 26 år efter at Kroner og Ører blev indført, "tænker" Lars Christiansen i 1899 stadig i Daler og Skilling. Og vi andre er endnu ikke begyndt at "øre sammen" eller "spare på øren og lade kronen rulle".

Fordringsfuld saa da skulde være Brædegulv jeg synes dengang, det var farlig fint. Min Fader havde indtil den tid faaet 1 Mark pr Dag i Dagløn eller 33 Øre det skulde selvfølgelig ikke løbe meget op men da Moder tjente noget med og de ved hjælp af deres lille Landbrug produserede det medste af hvad de brugte til Føden som Brød Øl Flæsk-Kjød Kartoffler m m Mælk Smør og ligeledes til Klæderne som Hør og Uld som blev tillavet ved egne Hænder. Moder var Mester for det hele ja Fader hjalp til naar han var hjemme men det var han sjælden, naar der var særlig travlt kunde hun ogsaa tage en fremmed Kone til hjælp men ellers havde hun altid Travlt selv, hun Bagede Brød, Bryggede Øl Støbte og Tørrede og Malede Malt, Slagtede og Vadskede Kjærkede og med hensyn til Klæderne hun Høstede Hør Bragede Skættede Hejlede Spandt og Vævede. Ulden Klippede hun selv af Faarene Kartede og Spandt Farvede garnet og Vævede det eller Strikkede Strømper alt som det faldt hun var altid i virksomhed fra tidlig Morgen til sildig aften. Men saa var hun jo ogsaa fri for meget af nutidens Arbejde hun skulde ikke Vadske gulv for det var af Ler det blev fejlet med en Riskost en gang om Dagen og strødt med Sand der blev ikke poleret eller Broderet saadan Fint Arbejde som at sy Navn paa en Skjorte Kjente hun ikke nej det maatte første Datteren lære. Saa havde de jo ikke meget at bruge Penge til de faa Skillinger de fik ind blev for det meste lagt hen til at betale den store gjæld de var kommen i ved at Bygge og da den var betalt ja saa skulde de jo i Sparekassen men der kom dog ikke mange. da øverstestuen blev bygget ja saa begynte ogsaa de nye tider Daglønnen blev sat op til 20 Skilling saa 24 saa 28 og endelig 2 Mark det var det højeste Fader naaede så blev han svagelig og Pengene rullede Raskere der kunde aldrig blive noget tilovers, de opnaaede dog at faae 300 Kroner i Sparekassen inden nogen af Børnene blev gift det var akkurat saa Meget som de havde da de begyndte.

Fader døde den 8 September 1867.

(Udateret manuskript af C.F. Christiansen)

Da min Fader har skrevet noget op for 'Møns Folkearkiv', vil jeg hermed prøve at fortsætte lidt, hvis nogen af Efterkommerne skulde faa Interesse for det. Det er ikke, fordi jeg venter, at det skal blive til megen Nytte nogensinde, men nærmest fordi jeg har en Fornemmelse af, at jeg skylder min Fader at gøre det.

Min Farfar og Mormor døde saa tidligt, at jeg ikke kan huske dem, saa dem har jeg kun kendt af Omtale, og det er ikke meget, jeg husker deraf. Jeg mindes en fortælling om, at min Farfar var stor og stærk, og at han ikke var bange for at gaa til og fra sit arbejde over den Mark, hvor der var "Spøgeri", naar han blot havde sin Skovl eller en god Stok med sig, men nogen rigtig Forestilling om hans Skikkelse eller Karakter har jeg aldrig faaet.

Min Morfar døde, da jeg var i Lære men havde han da i flere Aar gaaet helt i Barndom, saa alt hvad jeg kan huske er nærmest, at han var til, og at han levede af Aftægt. Morfar hed Jens Jørgen Jensen og boede paa Pollerup Kullegaard, hvor han havde et gammelt Hus, hvortil der hørte et Par Tønder Land Jord, men allerede før jeg kan huske havde han solgt Stedet paa de Betingelser, at han skulde have Lov at bo der til sin Død, og svarede Køberen Aftægt til ham, som vist var hans væsentligste Indtægt. Huset er forlængst revet ned og Jorden tilhører nu Parcl. Rs. Jakobsen, hvis Svigerfader købte den og svarede Aftægt til Morfar.

Den af mine Bedsteforældre jeg bedst kendte, var min Farmor, skønt hun boede i Svendsmark(Udflytter) og døde flere Aar før min Morfar. Jeg husker hende særlig fra jeg var en lille Dreng og fra, at hun kom i Besøg hos os en Uge eller to ad Gangen og fra, at hun kunde fortælle Historier for os Børn - særlig om forheksede Prinser, Guldæbler og Fugle med Guldfjer o.s.v - Naar vi Børn ikke saa gerne vilde hjælpe til med at "spole" for Væverne o.l. sagde hun altid, at vi skulde være flinke til at hjælpe vor Fader med det, for han havde selv maattet hjælpe hende med den Slags Arbejde, da han var en Dreng, og hun var Væverske. Farmor var i det hele taget rolig og talte mildt til os; men hun kom vist ikke saa godt ud af det med sin Svigersøn, der havde overtaget Stedet I Svendsmark og hos hvem hun boede og hvor hun "hørte til Familien".

Min Farmor var altsaa Væverske. Ja i de Tider sled Folk sig jo op med Arbejde baade Dag og Nat. Farfar gik paa Arbejde og passede sin lille Jordlod på 2 1/2 Td. Land i sin Fritid og Farmor var foruden, at hun passede Huset og Koen og Grisen og hjalp til i den travle Tid paa Strandskovgaard, Væverske. Folk bragte deres Garn til hende og hun vævede Tøj til dem deraf.

Min Fader havde 2 Søskende en Broder og en Søster, og de kom som unge alle ud at tjene hos Bønderne nogle Aar, hvorefter begge Sønnerne lærte Væveri, først hos deres Moder og derefter hos andre mere moderne Vævere. Hemming var den ældste og giftede sig med min Moder og oprettede et Væveri her i Landsled, hvor vi nu bor, men han døde tidligt og blev meget kort efter fulgt af sin 2 Maaneder gamle Søn, hvorefter min Fader kom til at bestyre Væveriet for Moder og kort Tid efter giftede sig med sin Broders Enke. Huset var bygget af en Farver, der drev Farveri der efter Farverprivilegiets ophævelse, men der blev snart et ret stort Væveri der. Min Moder blev ligesom min Fader født under meget smaa Forhold. Jeg husker Morfars Hus, et lille gammelt lerklinet straatækt Hus. "Øverstestuen" var kun eet Fag og der var kun et lille Vindue i Gavlen og Plads til Kister og Komode. Den midterste Halvdel af Huset var Dagligstue og Sovekammer. Sengene var Alkover og Ovnens Bilæggerovn. Gulvet var der som overalt Lergulv og de 2 Døre førte henholdsvis til Øverstestue og Køkkenet og her var Indgangsdøren, saa man kom igennem Køkkenet og ind i Stuen. I Køkkenet var en stor aaben Skorsten, der fyldte det halve Køkken og Bagerovnen stak ud fra den ene Ydervæg som en stor Bule og var overdækket med et lille Halvtag til at beskytte den mod Regn. Et lille Brændselsrum fandtes ogsaa; men den største del af Brændslet maatte dog opbevares paa Loftet.

Min Moder kom som nykonfirmeret til at tjene hos Gdr. Jens Peter Jensen paa Pollerupgaard og var der i 1 1/2 Aar. Jeg husker, at hun fortalte, at hun det første Aar kun fik 4 Rigsdaler (8 Kr.) i Løn - men dertil kom jo saa lidt Hør og Uld til Hjælp til Klæder, og disse blev jo da lavet saa gode, at de ofte gik i Arv fra Fader og Moder til Søn og Datter, hvis Folk da ellers passede deres Tøj og fik det til at holde længe nok. Efter 5 1/2 Aars forløb kom Moder igen til at tjene hos J.P.J. og var der da i 2 1/2 Aar, hvorefter hun var i 3 Aar og 2 Mdr. i Søllerød hos en pensioneret lærer Høyer, der vist havde været Lærer i Hjertebjerg, men som vist havde arvet en Formue efter en Søn i Sydamerika eller noget lignende.

Herfra Søllerød rejste hun saa hjem og giftede sig med min Farbroder Hemming Christiansen, der oprettede Væveriet i Landsled. Farbror havde imidlertid ikke Helbred nok til at hænge paa Væven baade tidligt og sildigt men fik "brystsye", som i de Tider bortrev mange Mænd og Kvinder i deres bedste Alder, og døde som før nævnt meget tidligt efter vistnok kun 2 Aars Ægteskab. Enketiden var ikke lykkelig, da Forsørgeren jo var væk, jeg husker at Moder fortalte, at Mølleren ikke turde betro hende Mel, imod at hun lovede at samle Aks og (...ulæseligt...) Hvede for; men saa kom Fader (Lars Christiansen) til at bestyre Væveriet og giftede sig Aaret efter m. Moder, og i de Aar syntes der at have været gode Tider for dette Haandværk, og der kom efterhaanden hele 4 Væve paa Værkstedet (den 5te var anskaffet men blev vist aldrig stillet op) og der var Svende og Lærlinge, saa man skulde tænke sig, at det maatte have været en blomstrende Forretning, der vilde give en fin Levevej; men det var vist ikke til at leve af uden at Mesteren selv skulde hænge paa væven altid selv, og da Lægen i saa Fald stillede i Udsigt at Fader, der havde giftet sig med Moder godt 1 Aars Tid efter at hun var bleven Enke, vilde faa samme Skæbne, som sin Broder og Forgænger, da han havde Anlæg for samme Sygdom, var der bekymringer af denne Grund.

Dette var medvirkende til at Fader, der var en Del begejstret for Andelsbevægelsen, fik startet Landsled Brugsforening. Ja, maaske var ogsaa Væveriets Blomstringstid ved at være forbi allerede paa det Tidspunkt. Fader havde været med i en Brugsforening i Stege, der gik i Stykker, og hvor den mistede nogle Penge, og han var med i en Væverforening, der havde lavet Farveri og Stamperi i Stege, og havde faaet Ideen til en Brugsforening i Landsled; men Sammenbrudet af den Stege Brugsf. gjorde Folk bange for at tegne sig som Medlemmer, og den første Forening var faktisk en Slags Købmandsforretning, der kun gav Medlemmerne 4% af deres Penge tilbage igen, naar Halvaaret var omme som en Slags Overskud. Jeg antager, at hvis "Læbæltet"⁵ ikke havde hindret det, vilde det trods Begejstring for Andelstanken o.s.v. være blevet en Købmandsforretning i det

⁵ "Læbæltet": "Ved indførelsen af næringsfriheden gennem næringsloven af 1857, der trådte i kraft 1862, ophævedes vel det gamle købstadsmonopol på handel, men loven bestemte, at købstæderne skulle beskyttes gennem de såkaldte læbælter. Der måtte således ikke drives engros-, købmands- eller detailhandel mindre end 1½ mil fra købstadens akseltorv. For høkerhandel var afstanden 1 mil. Efter adskillige lempelser bortfaldt læbælterne ved lov af 11/2 1920." (Håndbog for danske lokalhistorikere. 1952-1956).

smaa. Jeg husker, at Fader fortalte, at han vilde havet været glad, hvis han kunde have tjent en Mark eller maaske 50 øre om Dagen ved den, samtidig med at han havde lidt ud af Væveriet ved at holde Folk til at passe Vævene og selv udføre andet af Arbejdet som Spoling, Rending o.l. - - Da der kom ny Borgmester i Stege (Hvid) blev den første Brugsforening erklæret ulovlig; men der kom da en ny Forening, der var helt lovlig, og det blev snart den, der tog Tiden og gav Fortjenesten, saa mine Forældre efterhaanden blev forholdsvis velhavende Folk. Jeg selv kan dog dunkelt huske, at der var 3 Væve og godt huske, at der var to Væve i Vævestuen samtidig med, at der var Brugsforening. Vi havde Peter Winther og Hans Jørgen Væver fra Byhaven som Væversvende. Da jeg var 12 Aar og Huset blev bygget op, blev den sidste Væv flyttet paa Loftet og Peter W. sad der og vævede for egen Regning; men han gjorde vist ikke ret meget ved det. P.W. fik Væven foræret, da han fik sine Forældres Hus; men den blev aldrig stillet op mere.

Indtil omtalte Opbygning af Huset, der bestod i, at Taget blev hævet lidt, og det før lerklinede Underhus blev grundmuret op fra Grunden af, og at der blev bygget 2 Spænd Hus til i den østre Ende, havde vi altid Opholdsstue i Væverstuen, hvor der var Lergulv, og Folk undrede sig undertiden over, at vi Børn som smaa kunde sove, naar Vævene klappede; men dette var der aldrig noget i Vejen for.

Foruden Vævestuen var der Butik, Sovekammer og "Øverstestue"⁶ i det gamle Hus og i disse Stuer var der Bræddegulv. Ja og saa var der Loftskammer som forblev uberørt ved Ombygningen. Her sov jeg som Dreng sammen med min ældre Broder Hemming. Jeg husker hvor forsigtig man den Gang var med Ild og Lys. Vi fik Lov til at tage Lygten med os op, naar vi gik i Seng; men vi fik aldrig Lov at slukke den, den blev hentet ned af Fader eller Moder, der saa sad hos os, mens vi bad Fadervor og ønskede os: "Sov i Jesu Navn", før de gik ned.

Fader skulde jo selv betale for at faa Varene kørt hjem fra Stege. han gik, som Haandværkerne da gjorde næsten alle sammen, ud at hjælpe Bønderne med at høste. I Begyndelsen fik han gratis Lov at laane Køretøj hos Gdr. Jørgen Nielsen i Pollerup, imod at hjælpe ham i Høsten til alm. Dagløn - vel 1 Kr. om Dagen og

⁶ **Øverstestue**; blev også udtalt "Øvestuen" eller omtalt som "den fine stue": **overstue**, i et ældre (stue)hus den fineste stue, der lå efter lillestue og storstue, ofte i et korshus. Den anvendtes kun ved festlige lejligheder og ellers til opbevaring. (Den store danske encyclopædi). I mit barndomshjem blev der om vinteren kun fyret i den fine stue om søndagen og i juledagene/oc.

Kosten - senere maatte han gøre Høstarbejdet helt gratis for denne Vognhjælp, og tilsidst regnede Jg. Nielsens da voksne Sønner ud, at heller ikke dette kunde betale sig for dem, og saa maatte han, Fader, gaa over til at lade en Vognmand køre Varerne hjem, indtil han selv købte en lille Hest og senere en til. Saaledes voksede og udviklede Brugsforeningen sig til Gavn og Glæde for mine Forældre, og da de begge havde set meget smaa Kaar, sled de i det og sparede og spinkede; men at de blev forholdsvis velhavende, avlede megen Misundelse, og der fulgte derfor ogsaa mange Ærgrelser med Bestillingen som Uddeler. I den medste Tid aabnede Butikken Kl. 6 Morgen og lukkede ikke før Kl. 11 Aften, hvorefter der først kunde gøres rent og ryddes op i Butikken.

Da min Søster giftede sig, blev hun og hendes Mand hos mine Forældre for at hjælpe dem, men det vilde ikke rigtig gaa, og de købte da en Gaard i Hjelm og blev afløst i Hjemmet af min Broder, der senere blev Faders Efterfølger i 5 Aar, indtil han gik af og rejste til Kalvehave.

Da mine Forældre trak sig tilbage fra Brugsforeningen flyttede denne over i en ny Bygning paa den anden Side af Vejen, og mine Forældre beholdt det gamle Hus med ca. 1 1/2 Td. Land (købt sammen af 3 Gange) og de købte tillige nogle Engparter og holdt et Par Køer foruden Hestene, og Kørslen til Brugsen. Fader vilde maaske have solgt til Brugsen, der jo vilde have givet mere for Stedet, end det ellers var værd i Handel og Vandel; men min Moder kunde ikke tænke sig at flytte ud fra sin gamle Rede, hvor hendes Liv var levet, og hvor Sorg og Glæde havde sat sine Indtryk saa fast i Sjælen. Ja for Sorger og Skuffelser manglede heller ikke i mine Forældres Liv.

Fader levede kun et Aars Tid efter, at han havde afstaaet Brugsforeningen, saa længe fik han ikke Lov at drive sit "Husmandsbrug" han naaede ikke at fylde sit 60de Aar.

Efter Faders Død kom jeg jo hjem fra England og overtog det gamle Sted, og min Moder fik egen lille Lejlighed indrettet, hvor hun til sin Død boede sammen med min Søsters ældste Datter Karen, som var min Morfars og Mormors Glæde paa deres gamle Dage.

Mine Forældre var begge alvorlige dybtfølende Mennesker, og de var i Bunden meget religiøse, selv om de kun gik lidt i Kirke. Ja maaske var det mest Fader, han var ialtfald den, der tænkte mest over de Dele; men jeg husker ogsaa, hvordan min Moder om Aftenen bad Fadervor med os, naar vi som smaa gik i Seng; men hun havde vanskeligt ved at tale om den Slags Ting med andre.

Butikken var jo aaben om Søndagen til Kl. 9, og det kneb med at blive færdig og komme ind at spise Frokost før Kl. 10, og selv efter denne Tid var det vanskeligt at faa helt Ro. Naar det kunde lade sig gøre læste Fader gerne Dagens Tekst for os; men det var som sagt vanskeligt at faa Ro dertil og det ophørte - vel af den Grund - ogsaa efterhaanden. Ja Sorger var der ingen mangel paa i mine Forældres Liv selv om deres Livsværk Brugsforeningen trivedes. Først var det jo Moder, der maatte holde for, idet hun jo mistede sin Mand saa tidligt og kort derfter sin lille Søn, og dermed Angsten for Udkommet, indtil hun blev gift med sin Svoger; men dette kender jeg jo kun af omtale og har kun gennem forskellige Fortællinger faaet en Forestilling om hendes Sorg.

En gang var min Fader og min Broder Jens syge af "Gastrisk Feber". De var meget syge, og jeg husker tydeligt den Alvor og Angst, der laa over hele Huset, skønt jeg vel kun var 5 a 6 Aar gammel. Det kneb ogsaa med at faa passet Butikken uden at forsømme de syge, og min Moder fik hverken Hvile eller Søvn saa længe, de rigtig var syge. Jeg husker mange Enkeltheder, som satte sig fast i mig grundet paa alvoren, og jeg forstaar, hvor min Moder frygtede for igen at miste Mand og Søn, men den Gang drev det altsaa over igen.

Den største Sorg, der ramte mine Forældre, var vel nok da min ældste Broder Hemming døde. Hemming var konfirmeret om Foraaret og havde været et Aars Tid paa Magleby Realskole, der da var ved at komme op, der var kun faa Elever der endnu, han blev konf. i Magleby og mine Forældre drømte naturligvis om at give deres Børn en god Opdragelse og faa dem frem i Verden. Ja, som Konen med Æggene, plejede Fader at sige, naar han mindedes forskellige bedrøvelige Tildragelser; ja naar man bliver ældre forstaar man først sine Forældres Tanker og Følelser og kan indse, hvor tit man har voldt dem Sorg - "Smaa Børn træder Forældrene paa Skødet, de store Børn træder dem paa Hjertet." - Hemming havde været hjemme i Sommerferien og i denne været en Tur paa Fyn at besøge Træskomand P. Petersen og Hustru Katrine, mine Forældres Ungdoms Venner, og

har det jo været en Stolthed for mine Forældre at sende deres store Dreng, der nu var konfirmeret og gik paa Realskole derover til de gamle Venner, som de stadig stod i Forbindelse med pr. Brev - Katrine var en udmærket Brevskriverske - selv om der ogsaa var lidt Ængstelse, indtil han var godt hjemme igen. Rejser var jo ikke saa almindelige dengang, han rejste pr. Damper fra Klintholm Havn og til Svendborg. Det var jo kun faa paa Landet, der den Gang sendte deres Børn paa Realskole, og Forhaabningerne var store. - Men saa faldt altsaa Kurven med Æggene - Hemming kom efter Ferien igen ud paa Skolen, men faa Dage efter fik han Difteritis, blev kørt paa Stege Sygehus meget imod min Moders Vilje, og han døde i Løbet af 6 Dage. Fader og Moder gik skiftevis hver Dag til Stege saa længe Hg. levede, og da han døde, var det som om alt Haab var ladet ude, og i lang Tid rugede Sorgen over Hjemmet, og der syntes aldrig at skulde blive nogen Glæde mere. Jeg kan endnu næsten græde, naar jeg tænker paa mine Forældres Sorg den Gang.

Siden gav Skæbnen mine Forældre mange andre store Sorger og Skuffelser, den yngste Søn Anton døde ogsaa, da han var 6 1/2 Aar gl. men da var det ligesom de tidligere Sorger havde hærdet (maaske sløvet) Følelserne, saa man ialtfald ikke mærkede den store Fortvivlelse saa meget. Det var lige som en Gentagelse, mener jeg, og al Gentagelse sløver og hælder jo.

Maaske var det ogsaa som om der havde ligget en Anelse om, at Anton ikke vilde blive gammel, og maaske var man ligesom lidt forberedt, medens Hmgs Død mere kom som et Lyn fra en klar Himmel.